

Інституційне забезпечення участі громади в розвитку сфери фізичної культури та спорту

Харківська державна академія фізичної культури (м. Харків)

Постановка наукової проблеми та її значення. Аналіз досліджень цієї проблеми. Політичні, економічні та соціальні процеси, що відбуваються в українському суспільстві, вимагають рішучих й узгоджених дій усіх інституцій на державному, регіональному та місцевому рівнях. Насамперед це стосується соціальної політики. Сфера фізичної культури й спорту – дієвий інструмент для соціальної інтеграції та згуртованості в «суспільстві для всіх» на основі культурно-генетичної парадигми сучасного конституційного лібералізму. Європейський вектор розвитку сфери фізичної культури й спорту враховує засади Загальної декларації прав людини, Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, Конвенції про захист прав і основних свобод людини, Лісабонської угоди, резолюції Генеральної асамблеї з питання «Спорт як засіб сприяння вихованню, здоров'ю, розвитку та миру», Міжнародної хартії фізичного виховання та спорту, Європейської спортивної хартії, Білої книги зі спорту [9].

На сучасному етапі ефективний розвиток країни, регіонів, місцевих громад, окремих суб'єктів господарювання (зокрема сфери фізичної культури й спорту) передбачає орієнтацію на людиноцентристську систему цінностей. При цьому слід розуміти, що намагання змінити життя людей на краще лише за рахунок економічних інструментів без відповідних інституційних перетворень – неефективні [4].

Система управління сферою фізичної культури та спорту в Україні щодо механізмів взаємодії різних інституцій сьогодні характеризується інституціональною компліментарністю. Взаємодія державних, громадських і приватних фізкультурно-спортивних організацій нормативно заснована на багатосторонній залежності й обумовленості [1; 2; 5].

Сталий розвиток сфери фізичної культури та спорту вимагає вдосконалення регуляторної політики розвитку фізкультурно-спортивного руху на державному, регіональному й місцевому рівнях, посилення координації роботи фізкультурно-спортивних організацій різних профілю та форм власності, формування регіональних програм розвитку спортивної індустрії, підвищення ефективності підприємницької діяльності фізкультурно-спортивних організацій, установа прозорих постійних відносин між суб'єктами сфери фізичної культури й спорту з обов'язковим дотриманням правил і стандартів міжнародних інституцій [3; 7; 8]. Водночас для подальшого розвитку сфери фізичної культури та спорту доречні узагальнення й аналіз інституційного забезпечення участі громадського сектору в цьому процесі, а також формування системного підходу до синергетичного ефекту означеної взаємодії.

Зв'язок роботи з важливими науковими програмами або практичними завданнями. Дослідження виконано відповідно до напряму науково-дослідної роботи ХДАФК на 2013–2015 рр. «Фундаментальні наукові дослідження з найбільш важливих проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави». Пріоритетний тематичний напрям – 1.5 «Фундаментальні дослідження з актуальних проблем суспільних і гуманітарних наук», тема: «Методологічні основи стратегічного розвитку сфери фізичної культури та спорту в регіоні» (№ держреєстрації – 0113U004615).

Мета статті – розкриття механізму забезпечення розвитку сфери фізичної культури та спорту громадськими інституціями.

Матеріали й методи. Теоретична основа роботи – загальнонаукові принципи здійснення комплексних соціально-економічних досліджень. У статті використано методи спостереження, логічного аналізу, історичного й ситуаційного підходу, аналізу літературних джерел і документів, анкетування, методи математичної статистики. У дослідженні брали участь 357 спортивних функціонерів (рівневі менеджери фізкультурно-спортивних організацій) Харківської, Сумської та Полтавської областей.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Сфера фізичної культури та спорту є динамічною й швидко зростаючий сектор економіки зі заниженим осмисленням макроекономічних наслідків – інструмент для місцевого та регіонального розвитку, відродження міст і розвитку сільських районів; стимулювання модернізації інфраструктури та появи нових партнерів для фінансування. Стабілізаційну роль фізкультурно-спортивних організацій (як са-

мостійних інституцій) простежено в досягненні стратегічних цілей солідарності й процвітання України до 2020 р.

Міжнародні та європейські інституції визнали специфіку цієї сфери, яка полягає в:

- добровільності керованої структури з погляду охорони здоров'я, освіти, соціальної інтеграції й культури;

- відповідності норм, правил попередження насильницьких і расистських інцидентів;

- можливості аналізу правових документів та загальноєвропейських стандартів для запобігання порушенням громадського порядку на спортивних заходах;

- міждисциплінарному підході до запобігання антигромадській поведінці (фан-коучинг),

- зміцненні структурованої взаємодії між фізкультурно-спортивними організаціями й іншими зацікавленими сторонами.

Політику розвитку спорту в ЄС засновано на створенні синергії з програмами Організації Об'єднаних Націй, держав-членів, місцевих органів влади та приватних організацій.

Прикладом є діяльність організації SportAccord (раніше – GAISF, Генеральна асоціація міжнародних спортивних федерацій), яка є некомерційною організацією, що складається з автономних і незалежних міжнародних спортивних федерацій та інших міжнародних організацій, які сприяють розвитку спорту в різних сферах.

Функціонування європейських фізкультурно-спортивних організацій засновано на використанні багатьох джерел доходу (клубні збори, продаж квитків, реклама й спонсорство, продаж прав трансляції засобам масової інформації, перерозподіл доходів у межах спортивних федерацій, мерчандайзинг, громадська підтримка).

Ураховуючи стан та умови функціонування фізкультурно-спортивних організацій в Україні, очевидно, що, на наш погляд, сталий розвиток сфери на всіх рівнях можливий за умови дієвого механізму взаємодії державного, муніципального, приватного секторів і за активної участі громадськості. Цей підхід можливий при автономії й різноманітності фізкультурно-спортивних організацій, урегульованій структурі змагань, дієвих механізмах солідарності між різними рівнями управління, організації спорту на національній основі.

Відповідно до політики ЄС, такий структурований діалог можливий у разі залучення таких акторів, як:

- Європейські спортивні федерації;

- Європейський олімпійський комітет, Європейський паралімпійський комітет і європейські спортивні неурядові організації;

- Національні Олімпійські та Паралімпійські комітети;

- соціальні партнери;

- ЮНЕСКО, ВООЗ.

Соціальний діалог означеного партнерства сприятиме розв'язанню таких загальних проблем, як:

- ефективне управління в спорті;

- освіта й навчання в спорті;

- спорт та громадське здоров'я;

- розвиток спортивної статистики;

- стійке фінансування спорту.

Щодо української практики інституційного забезпечення розвитку сфери фізичної культури та спорту передбачено взаємодію таких учасників:

- Міністерства молоді та спорту України;

- Національного Олімпійського комітету;

- Спортивного комітету України,

- Національного комітету спорту інвалідів України;

- спортивних федерацій (національних, регіональних);

- спортивних асоціацій;

- органів місцевого самоврядування;

- місцевих органів виконавчої влади;

- спонсорів;

- ЗМІ;

- фізкультурно-спортивних організацій;

- громадськості.

До загальноприйнятих форм взаємодії цих інститутів належать інформування, консультування, діалог та партнерство. Прикладом є участь спортивних федерацій у пілотному проекті Міністерства молоді та спорту України щодо реформування процедури фінансування сфери.

Аналізуючи стан інституційної взаємодії у сфері фізичної культури й спорту на місцевому рівні, слід зазначити, що під час ранжування труднощів, які виникають у спортивних функціонерів у ході розробки стратегічних планів діяльності їхніх організацій, отримано такі дані:

1. Взаємодія з громадськими радами (рада директорів спортивних шкіл, регіональний аналітичний центр у сфері фізичної культури й спорту (100 %).
2. Взаємодія з Департаментом у справах молоді та спорту ОДА (73 %);
3. Взаємодія з місцевими органами влади (67 %);
4. Вивчення та аналіз матеріалів керівних органів, що дає змогу брати активну участь у прийнятті управлінських рішень (59 %);
5. Взаємодія з провідними науковцями (робота комплексних наукових груп) – 57 %.

Ці результати свідчать про те, що певний напрям роботи, який є результатом цієї взаємодії, недостатньо виражений у процесі створення умов функціонування та розвитку фізкультурно-спортивних організацій, а саме:

- поєднання освіти, науки, технологій, інновацій і виробництва;
- розробка й застосування організаційних проектів, управлінських технологій, «інтеграторів» регіональних ресурсів,
- розвиток моніторингової системи в структурі фізичної культури та спорту;
- комунікаційне обслуговування структури фізичної культури та спорту.

При цьому ефективна участь громадського сектору в місцевому самоврядуванні повинна ґрунтуватися на таких десяти принципах: взаємодія виконавчої влади та місцевого самоврядування з інститутами громадянського суспільства (ІГС); соціальне партнерство; установа балансу між державними інтересами й інтересами окремо взятих ІГС; надання рівних можливостей; взаємовідповідальності та обов'язку давати звіт; невтручання держави в діяльність ІГС; участь у виробленні політики, прийнятті рішень та їх реалізації; інформаційна відкритість; визнання державою багатоманітності видів діяльності ІГС; ефективності, гнучкості; поваги, довіри, толерантності, визнання своєрідності іншої сторони.

Основними засадами місцевого розвитку сфери фізичної культури та спорту є історія, традиції, культура, сучасність, науковість, інноваційність, масштабність, професіоналізм, організованість, дисципліна, структурність, розгалужена інфраструктура, здорове населення, цивілізоване суспільство.

Також слід відзначити дієвість практики співпраці українських та європейських інституцій, спрямованих на забезпечення розвитку фізичної культури й спорту (через можливість участі України в європейських проектах).

Отже, системний підхід до взаємодії інституцій розвитку фізичної культури та спорту забезпечується таким механізмом, як сукупність правил, способів, технологій і документації; забезпечення ресурсами; реалізація спільних робіт (проектів, акцій), урахування пріоритети збільшення зайнятості населення, соціальної інтеграції, гендерної рівності, однакового доступу до об'єктів і послуг, солідарності між поколіннями, доступу до інформації й участі в різних аспектах спорту для розвитку особистості, почуття індивідом ідентичності та приналежності, фізичного й психічного благополуччя, розширення прав та можливостей.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Розробка політики розвитку фізичної культури та спорту на всіх рівнях має враховувати принцип субсидіарності й автономії керівних структур фізкультурно-спортивних організацій; необхідність інформування зацікавлених сторін про прогрес запланованих дій; міжсекторальні аспекти реалізації соціальної, інноваційної, економічної політики (країна, область, місто).

Стабілізаційна роль усіх інститутів сфери фізичної культури й спорту може бути виконана за умов:

- комплексної оцінки ресурсного потенціалу органів регіонального управління фізичною культурою та спортом;
- аналізу організаційного механізму регіонального управління фізичною культурою й спортом;
- розробки соціально-ринкового механізму інноваційного розвитку сфери фізичної культури та спорту;
- розробки форм і методів реалізації соціально-ринкової політики сфери фізичної культури й спорту в регіоні;

• розробки рекомендацій щодо формування системи внутрішніх і зовнішніх комунікацій регіональних фізкультурно-спортивних організацій.

Передбачено проведення моніторингу інституційної компліментарності фізкультурно-спортивних організацій зі структурами влади, бізнесу, громадськими організаціями та безпосередньо населенням.

Джерела та література

1. Дутчак М. Экономические аспекты спорта для всех / М. Дутчак // Наука в Олимпийском спорте. – 2010. – № 1–2. – С. 101–113.
2. Імас Є. Проблеми законодавчого регулювання економічних відносин у сфері фізичної культури і спорту в Україні / Є. Імас // [Теорія і методика фіз. виховання і спорту](#). – 2005. – № 4. – С. 87–90.
3. Леонов Я. В. Фізична культура та спортивна індустрія як державні пріоритети розвитку сучасного суспільства / Я. В. Леонов, Г. М. Путятіна // Proceedings of the III International Sciences Congress «Problems and Prospects of Research in the Americas and Eurasia» (Buenos Aires, Argentina, 3–5 December 2014). – Buenos Aires, 2015. – P. 115–121.
4. Місцевий розвиток за участі громади: монографія : у 2 т. – Т. 2 : Інституційні та прикладні аспекти управління місцевим розвитком, орієнтованим на громаду / [за заг. ред. Ю.М. Петрушенка]. – Суми : Університ. Кн., 2014. – С. 12–99.
5. Мудрик В. И. Организационно-управленческие основы физической культуры и спорта : [учеб. и справочные материалы] / В. И. Мудрик, Ю. П. Мичуда, С. А. Заветный. – Харьков : ХНАДУ, 2008. – 408 с.
6. Мудрик В. И. Менеджмент в системе органов управления физической культурой и спортом в провинции Хебей Китайской Народной Республики : монография / В. И. Мудрик, Ю. П. Мичуда, Чжу Фен Г. Н. Путятіна, Я. В. Леонов. – Варшава, 2015. – С. 10–22.
7. Путятіна Г. М. Інституціоналізація як фактор забезпечення стратегічного розвитку сфери фізичної культури і спорту : матеріали XV Міжнар. наук.-практ. конф. «Фізична культура, спорт та здоров'я» (Харків, 10–11 груд. 2015 р.) [Електронний ресурс]. – Х. : ХДАФК, 2015. – С. 319–321. – Режим доступу : http://hdafk.kharkov.ua/docs/konferences/konf_10_12_2015.pdf
8. Leonov Ya. Internal resource of development of the sphere of physical culture and sport in new Ukrainian economy [Elektronik resourse]. – Mode of access : <http:teoriya.ru/en/node/377>.
9. [Elektronik resourse]. – Mode of access : <http://ec.europa.eu/sport/white-paper>

Анотація

Мета статті – розкриття механізму забезпечення розвитку сфери фізичної культури та спорту громадськими інституціями. Теоретичною основою роботи є загальнонаукові принципи здійснення комплексних соціально-економічних досліджень. Використано методи спостереження, логічного аналізу, історичного й ситуаційного підходу, аналізу літературних джерел та документів, анкетування, методи математичної статистики. У дослідженні брали участь 357 спортивних функціонерів рівневих менеджерів фізкультурно-спортивних організацій Харківської, Сумської й Полтавської областей. Узагальнено передовий організаційно-управлінський досвід комплексного аналізу системи ефективного управління фізичною культурою та спортом. Охарактеризовано форми взаємодії державного й громадського секторів в економіці спорту. Запропоновано системний підхід до реалізації синергетичного ефекту взаємодії ключових акторів місцевого розвитку сфери фізичної культури та спорту.

Ключові слова: інституція, громада, сектор, розвиток, фізична культура, спорт.

Галина Путятіна. Институционное обеспечение участия общества в развитии сферы физической культуры и спорта. Цель статьи – раскрытие механизма обеспечения развития сферы физической культуры и спорта общественными институциями. Теоретической основой работы являются общенаучные принципы осуществления комплексных социально-экономических исследований. Использовались методы наблюдения, логического анализа, исторического и ситуационного подхода, анализа литературных источников и документов, анкетирование, методы математической статистики. В исследовании принимали участие 357 спортивных функционеров – уровневых менеджеров физкультурно-спортивных организаций Харьковской, Сумской и Полтавской областей. Обобщается передовой организационно-управленческий опыт комплексного анализа системы эффективного управления физической культурой и спортом. Представлена характеристика форм взаимодействия государственного и общественного секторов в экономике спорта. Предложен системный подход к реализации синергетического взаимодействия ключевых актеров местного развития сферы физической культуры и спорта.

Ключевые слова: институция, община (общественность), сектор, развитие, физическая культура, спорт.

Galina Putyatina. The Institutional Ensuring of Participation of the Society in the Development of the Sphere of Physical Culture and Sport. The disclosure of the mechanism of ensuring of the development of the sphere of physical culture and sport by public institutions. The general scientific principles of the implementation of complex

social and economic researches are the theoretical basis of the research. Methods of supervision, the logical analysis, the historical and situational approach, the analysis of references and documents, questioning, methods of mathematical statistics are used in the work. 357 sports functionaries (level managers of physical-sports organizations) of Kharkov, Sumy and Poltava areas took part in the research. The advanced organizationally-administrative experience of the complex analysis of the system of effective management of physical culture and sport is generalized. Forms of interaction of the state and public sectors in sport economy are characterized. The system approach to the realization of synergy effect of interaction of key actors of the local development of the sphere of physical culture and sport is offered.

Key words: *institution, society, sector, development, physical culture, sport.*